

- DREYER, W., 1986. Die Libellen. Gerstenberg Verlag, Hildesheim, FRW.
- DUIJM, F. & G. DUTMER, 1985. Libellentabel. Jeugdbondsuitgeverij, Utrecht.
- MCGEENEY, A., 1986. A Complete Guide to the British Dragonflies. Jonathan Cape, London.
- GEIJSKES, D.C. & J. VAN TOL, 1983. De Libellen van Nederland (Odonata). KNNV, Hoogwoud.
- GIBBONS, R.B., 1986. Dragonflies and Damselflies of Britain and Northern Europe. Country Life Guides. The Hamlyn Publishing Group Limited, Middlesex.
- GOUDSMITS, K., 1997. Een waarneming van de Zuidelijke keizerlibel (*Anax parthenope*, Sélys) in Nederland. *Brachytron* 1(2): 60-61.
- GROOT, T. DE, W. REINBOUD & M. WASSCHER, 1993. ODON-tabel voor het op Naam Brengen van Libellen zonder te vangen. Jeugdbondsuitgeverij, Utrecht.
- MICHIELS, N. & M. VAN MIERLO, 1991. Tabel voor de Libellen van België en de Omliggende Landen, tweede druk. Belgische Jeugdbondsuitgeverij, Gent.
- PHILLIPS, J., 1997. Lesser Emperor Dragonfly *Anax parthenope* (Sélys) in Gloucestershire; the first British record. *J. Br. Dragonfly Soc.* 13(1): 22-24.
- ROBERT, P.-A., 1958. Les Libellules (Odonates). Delachaux & Niestlé, Neuchatel & Paris.
- SANDHALL, C., 1987. Trollsländor i Europa. Stenström Interpublishing, Stockholm.
- WENDLER, A. & J.H. NÜß, 1991. Libellen: Bestimmung, Verbreitung, Lebensräume und Gefährdung aller Arten Nord- und Mitteleuropas sowie Frankreichs unter besonderer Berücksichtigung Deutschlands und der Schweiz. Deutscher Jugendbund für Naturbeobachtung, Hamburg.

Summary

Edelaar, P., 1997. Flight recognition of Emperor Dragonflies (*Anax* Leach). *Brachytron* 1(2): 56-59

In this article identification of freeflying *Anax imperator* and *A. parthenope* is discussed. Considerable discrepancy between a review of characteristics from identification literature and actual depicted and photographed individuals is noted. Characters are much more variable within species, and overlap between species is larger than usually stated. Use of a single character from literature for identification will very often yield an inconclusive or even wrong result. Therefore checking of as many characters as possible is strongly recommended. A diagnosis for reliable exclusion is given.

Keywords

Odonata, Anisoptera, Aeshnidae, *Anax imperator*, *Anax parthenope*, identification.

Een waarneming van de Zuidelijke keizerlibel (*Anax parthenope* Sélys) in Nederland

Op 29 juni 1997 was ik libellen aan het kijken bij het Maarnse gat (Amersfoort-coördinaten: 152-452). Aan de noordoostkant van de plas joeg ik een libel op die 75 meter verder weer op de grond ging zitten. Gelukkig vond ik het dier kort daarna terug en kon haar observeren en fotograferen. Het vermoeden rees dat het een Zuidelijke keizerlibel (*Anax parthenope*) betrof. Deze gedachte werd gevoed door een recente waarneming bij Culemborg, waar mogelijk twee mannetjes van deze soort werden gezien (mond. med. A. VAN BERKEL). Aan de hand van de beschrijving, de foto's en aanvullende waarnemingen op 3 en 4 juli door enkele andere waarnemers werd de libel eenduidig als *A. parthenope* gedetermineerd.

Omdat de Zuidelijke keizerlibel op de Grote keizerlibel kan lijken en beide soorten nogal variabel kunnen zijn (EDELAAAR, 1997) en bovendien verwarring met de Zadellibel (*Hemianax ephippiger*) mogelijk is, was het belangrijk zoveel mogelijk kenmerken op een rijtje te zetten. Het gezicht was zeer licht, groenig wit gekleurd, de ogen groen- tot grijsbruin. Het borststuk was vrij egaal grijs- tot violetbruin. Opvallend was het helblauwe zadel dat contrasteerde met de rest van het achterlijf. Op de foto is de gele ring aan de voorzijde van segment 2 zichtbaar. Het eerste segment was grijsbruin, het tweede segment en basis derde segment waren helblauw, de lichte delen van de overige segmenten donker grijsbruin. De vleugels waren licht berookt van driehoek T tot het pterostigma. Het dier ging regelmatig op de grond zitten. In vergelijking met een in de buurt vliegend mannetje Grote keizerlibel was de Zuidelijke keizerlibel duidelijk kleiner en het achterlijf werd in vlucht rechter gehouden. Doordat het territoriaal gedrag vertoonde en geregeld interfereerde met een mannetje *A. imperator* was de waargenomen libel eveneens een man-

netje.

De Zuidelijke keizerlibel heeft een aaneengesloten areaal van de Europese Atlantische kust tot de Aziatische kust van de Grote oceaan, inclusief Japan. De zuidgrens wordt bepaald door de Sahara en de Indische oceaan. De noordgrens van haar areaal loopt in Europa door Midden-Frankrijk, Zuid-Duitsland en Zuid-Polen Rusland in. Ten noorden hiervan is *A. parthenope* zeer zeldzaam, maar in het zuiden van Duitsland breidt ze zich uit. In Nieder-Sachsen werden in 1987 en 1988 veertien waarnemingen gedaan (twintig individuen), waaronder een ei-afzettend tandem (MARTENS & MÜLLER, 1989) en ook in de Harz, Sachsen-Anhalt en Saaletal komt de soort steeds verder noordwaarts voor (REINHARDT, 1996). Noordelijker is ze aanmerkelijk zeldzamer: slechts enkele waarnemingen uit Meckelenburg-Vorpommern en Mark-Brandenburg. Ook uit Sleeswijk-Holstein zijn maar drie meldingen bekend (LANDESAMBT, 1996). BROCKHAUS (schrift. med.) meldde vele tientallen waarnemingen uit Oost-Duitsland en een stabiele populatie bij Leipzig. De Zuidelijke keizerlibel komt verspreid voor in Centraal-Polen en plant zich zeker voort in Zuid-Polen (mond. med. R. BERNARD). In het noorden bij Gdansk is uit 1987 of 1988 één waarneming bekend (schrift. med. BROCKHAUS). In Groot-Brittannië zijn alleen recente waarnemingen gedaan: in 1996 in Gloucestershire, samen met massale immigratie van Distelvlinders (PHILLIPS, 1997) en twee waarnemingen in 1997 in Cornwall en Cambridge (schrift. med. A.J. PARR). Van België is slechts één waarneming bekend van een mannetje op 6 augustus 1984 bij Tikkenbroeken (MICHIELS, 1994).

Ook in Nederland is de Zuidelijke keizerlibel zeer zeldzaam. De eerste waarneming was een vrouwtje bij Eygelshoven (Limburg) uit 1938 (GEIJSKES & VAN TOL, 1983). Uit 1994 is een nog niet beoordeelde waarneming bij Winterswijk (VAN TOL, 1995). Indien aanvaard, betekent dit de tweede of de derde waarneming van deze soort in Nederland en het eerste zeker gedetermineerde mannetje.

Omdat de Zuidelijke keizerlibel, net als enkele andere zuidelijke soorten, het areaal naar het noorden lijkt uit te breiden

is de soort wellicht ook vaker in Nederland te verwachten.

Kees Goudsmits
Eerste Dorpsstraat 7-a
3701 HA Zeist

Literatuur

- EDELAAR, P., 1997. Vluchtherkenning van keizerlibellen (*Anax Leach*). *Brachytron* 1(2): 56-59.
- GEIJSKES, D.C. & J. VAN TOL, 1983. De Libellen van Nederland (Odonata). KNNV, Hoogwoud.
- LANDESAMBT FÜR NATURSCHUTZ UND LANDSCHAFTSPFLEGE SCHLESWIG-HOLSTEIN, 1996. Die Libellen Schlesweig-Holstein: Rote Liste. Landesamt für Natur und Umwelt des Landes Schlesweig-Holstein.
- MARTENS, A. & O. MÜLLER, 1989. *Anax parthenope* (Sélys), 1839 (Odonata: Aeshnidae) in Niedersachsen. *Braunsch. Naturkd. Schr.* 3(2): 399-406.
- MICHIELS, N., 1994. *Anax parthenope*: een nieuwe waarneming. *Gomphus* 1(5): 7-8.
- PHILLIPS, J., 1997. Lesser Emperor Dragonfly *Anax parthenope* (Sélys) in Gloucestershire; the first British record. *J. Br. Dragonfly Soc.* 13(1): 22-24.
- REINHARDT, K., 1996. Libellen (Odonata) aus der Saale niederung zwischen Geisel und Weisser Elster, Mauritiana (Altenburg) 16(1): 41-44.
- TOL, J. VAN, 1995. Een waarneming van *Anax parthenope* in Nederland. *Contactblad Nederlandse Libellenonderzoekers* 23(3): 4-5.

Recensies

H. VISSER (Ed.), 1997. Libellenlarven van Nederland (Dragonfly larvae of the Netherlands). Uitgave van het Expertisecentrum voor Taxonomische Identificatie (ETI). ISBN 3-540-14639-3 (Windows). Prijs: f275,-. Verkrijgbaar via de boekhandel of rechtstreeks bij de distributeur. Springer-Verlag, P.O. Box 31 13 40, D-10643 Berlin, Germany. Tel +49 30 82787303, Fax +49 30 82787301.

Deze CD-rom is "een eerste aanzet om te komen tot een identificatiesysteem voor de totale limnologische fauna van West-Europa." Het is geen nieuw materiaal maar een indrukwekkende verzameling van al bekende, goede literatuur. In totaal zijn er 1249 foto's, kaartjes en figuren opgenomen van alle in Nederland waar-